

PAPER DETAILS

TITLE: Dijital Besikten Sanal Mezara Gerçek-Sanal Dünyadaki Etik Sorunlar

AUTHORS: Tamás BOKOR

PAGES: 157-166

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1856386>

Dijital Beşikten Sanal Mezara Gerçek-Sanal Dünyadaki Etik Sorunlar

TAMÁS BOKOR¹, Çeviri: HEDİYE AYDOĞAN²

¹ Associate Professor, Corvinus University of Budapest, Department of Communication and Media (Orcid ID: 0000-0001-8221-1212)

² Research Assistant, Akdeniz University, Faculty of Communication, Department of Advertisement (Orcid ID: 0000-0001-9696-8742)

Özet

Yeni medyanın başlangıç yıllarında, araştırmacılar iki dünya hakkında konuşurlardı: gerçek dünya ve sanal dünya. Semantik algoritmalar, arttırılmış gerçeklik ve yapay zekâ gibi ortaya çıkan teknolojiler bu iki dünyayı birleştirmişti. Bankacılık, adliye, kamu yönetimi gibi bazı hizmet sağlayıcıları halen “iki dünya” kavramı etrafında çalışmaya devam etse de, gündelik deneyimler dijital teknoloji kullanıcılarını şu gerçekliğe alıştırmakta: gerçek Gerçek ve sanal “dünyalar” artık birbirinden ayrılamazlar. Bu paradoks kullanıcılarda öfke yaratıp pek çok etik sorunlara sebebiyet verebilir.

Bu çalışmada ilk olarak; güncel yeni medya ortamına dair gözlemlere yer verilmektedir. Algoritmaların, chat-botların (rehber robot), robotların, kobotun (işbirlikçi robotlar) ve yapay zekâ sistemlerinin hep birlikte hem iletişimci fail kavramının yenilenmesini hem de söylemsel malzeme düğümü olarak adlandırılan yeni bir kavramla birlikte kullanıcıların dijital eğitimini yeniden düşünmeyi teşvik ettiğine işaret edilmektedir. İkinci kısımda ise, bazı örneklerle dayanarak “tek dünya” kavramı açıklanacaktır. Bu örneklerin amacı, yeni medyanın dijital beşikten sanal mezara kadar beşer kullanıcıya eşlik ettiğini göstermek veya başka bir deyişle, dijitalleştirilmiş “tek dünyamızda” ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili aşırı paylaşım yapmaları (oversharenting) ve dijital mirası idare etmek gibi hayatımızı ilgilendiren belirli etik sorunları resmetmektir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlerin aşırı paylaşım yapmaları, dijital miras, yapay zekâ, gerçek-sanal dünya.

From Digital Cradle to Virtual Grave Ethical Challenges in the Real-Virtual World

Abstract

In the early stage of new media, researchers used to speak about two worlds: a real and a virtual one. Emerging technologies, such as semantic algorithms, augmented reality and artificial intelligence made these realms unite. Although some sort of service providers like bank sector, administration of justice, public administration etc. still work alongside with the “two worlds” conception, everyday experience accustoms the users of digital technologies to the fact: real and virtual “worlds” cannot be separated anymore. This paradox may raise a frustration in users and causes many ethical challenges. In this draft, firstly the observation of current new media environment takes place, pointing out that algorithms, (chat)bots, robots, cobots and artificial intelligence systems all foster both the renewal of communicative agency conception and the re-thinking of users’ digital education alongside with a new concept of discursive-material knot. In the second part, the “one world” conception will be illustrated, based on some examples. These aim to accompany the human user from digital cradle to virtual grave, or, in other words: illuminates certain ethical problems concerning life in our digitalised “one world”, like (over)sharenting and handling digital heritage.

Keywords: Oversharenting, digital heritage, artificial intelligence, real-virtual world.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar	HEDİYE AYDOĞAN Akdeniz University, Faculty of Communication, Department of Advertisement, Research Assistant hediyeaydogan90@gmail.com
E-mail / E-posta	
Manuscript Received / Gönderim Tarihi	Jul 02, 2021/ 02 Temmuz 2021
Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi	Nov 29, 2021/ 29 Kasım 2021
To Cite This Article / Kaynak Göster	Bokor, T. (2021). Dijital Beşikten Sanal Mezara Gerçek-Sanal Dünyadaki Etik Sorunlar (H. Aydoğan, Trans.), <i>ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters</i> , Vol.14, 157-166.

Dijital Beşikten Sanal Mezara Gerçek-Sanal Dünyadaki Etik Sorunlar

Dünya Kaç Tane?

Teknoloji bağlamında konuşmak gerekirse, yeni medya, ortak bir “dil” olarak dijital işaretler ve kodlar aracılığıyla çok çeşitli donanımların birbiriyle iletişim kurmasına olanak sağlayan dijitalleştirilmiş bir teknolojiyi ifade etmektedir. Daha geniş anlamda ise, yeni medya yeni metin deneyimlerine, dünyanın yeni temsil biçimlerine, özne ile teknoloji arasındaki yeni ilişkilere, bağlamdaki yeni alanlara, arayüzlere, kiplere ve kimlikle topluluk arasındaki yeni ilişki deneyimlerine atıfta bulunmaktadır (Lister vd., 2003, s. 13-14).

Rheingold (2000) sanal toplulukları dile getirdiğinden beri, yeni medyanın varlığıyla yaratılan bu yeni olgu konusundaki genel düşünce iki dünyayla ilgili bir kavrama yöneldi: Bir tarafta insanların yüzyıllar boyunca fiziksel anlamda yaşadıkları gerçek dünya varken diğer tarafta insanlar “diğer dünyanın” varlığını deneyimleyebildiği sanal dünya yer almaktadır. Bu diğer dünyada, gerçeklik sanallaştırılabilir; gerçek olaylar bir şekilde– bazen yalnızca kısmen de olsa fiziksel malları (mesela bir internet dükkânında) hatırlatarak, bazen de alanımızı neredeyse mükemmel bir şekilde taklit ederek (mesela bir sorunu çözmek için oluşturulmuş çevrimiçi forumdaki sanal topluluklarda) – imgeleştirilebilirler. Sanal dünya gerçek dünyadaki tüm ihtimalleri barındırmaktadır. “Sanal (İng. Virtual)” kelimesinin Latince kökenine bakınız. (“virtus [“virtual” kelimesinin Latince kökeni]” kelimesi “olası, ihtimal” anlamına gelmektedir, ancak gerçek’in zıttı olarak yalnızca şematik bir haritalandırmadır.)

Dijital teknolojilerin sayıca artmasının ardından, 2000’lerin ikinci on yılında, halen sosyal medyanın yarattığı değişikliklerle mücadele eden toplumun internet kullanan kesimi yeni bir dizi dijital gelişmeyle karşı karşıya kalmaktadır. Ortaya çıkan teknolojiler “gerçek” ve “sanal” dünyanın birleşimini daha çok harekete geçirmektedir. Bu süreçte üç temel inovasyon dizisi görülebilmektedir:

- Algoritmalar yeni medya içeriklerini kişiselleştirmekte ve bunun sonucunda tüketici seçimleri yönlendirilmekte ve daha da fazlası, filtreleme baloncukları ortaya çıkmaktadır: Bu baloncuklar, kullanıcılara kişiselleştirilmiş içerikleri sunan algoritmaların bir sonucu olarak benzer fikirli insanların oluşturduğu şişme alanlar olarak tanımlanabilmektedir (Pariser, 2012).

- Robotlar – hem yazılım robotları hem de mekatronik robotlar – beşer kullanıcıların deneyimlerini geliştirirken onları çepeçevre sarmaktadır. “İletişim teknolojileri robotların diğer robotik ve bilgisayar sistemlerinin barındırdığı yazılım etmeni ağlarına erişebilmeyi mümkün kılmaktadır. Yeni nesil robotlar davranışlarını koordine etmede ve diğer robotları, insanları ve yazılım sistemlerini de dâhil eden heterojen aktör ekipleriyle ortak amaçlara ulaşmada daha da ustalaşmaktadır” (Tamburrini, 2015, s. 1). Kobotlar (işbirlikçi robotlar) ise görevler ve işlemlere dair tüm robotlaştırma zincirlerini yaratmaktadır. Buna, bir şehrin ulaşım ağındaki sürücüsüz araçları örnek verebiliriz.

- Yapay Zekâ (AI) robotlarla yakınsaklık içindedir. Özerk ve öğrenmeye hazır robotik aktörleri yaratmak için teknoloji; topladıkları bağlamsal deneyimlerin yanı sıra kendi algoritmalarını değiştirebilme gücüne sahip kendi kendine öğrenen uygulamalar ile robotik makineleri (ister *humanoid* olsun ister dağılımlı robotik sistemler, askeri robotlar, robot oyuncaklar olsun, bu konuda bkz. Veruggio ve Operto, 2008, s. 1511-1519) bir araya getirmektedir.

Şeylerin İnterneti (bunlar arasında sürücüsüz araçlar, akıllı evler, giyilebilir cihazlar, vs. yer almaktadır) iletişimde yeni kişilikler (Sarma ve Girão, 2009) ve yeni aktörler yaratmasının yanı sıra, gerçek ve sanal dünya arasındaki sınır çizgisini de ortadan kaldırmaktadır. Bu gelişmenin tepe noktası “gerçek” ve “sanalın” sinerjiye adım atıp yeni bir gerçeklik düzeyiyle sonuçlandığı arttırılmış gerçeklikte bulunabilmektedir.

Carpentier’in (2017) iddia ettiği üzere, söylemsel ve materyal etkileşimler hiyerarşik olmayan ontolojiyi ortaklaşa yaratmaktadırlar: Söylemsel ve materyal malzeme gruplarının “düğümü” umulmadık ve durmak bilmeyen, bazen ardı arkası kesilmeden şekilleri değiştiren, bazense derinlere çöküp hareket edemeyen, ama mutlaka müteakiben ilişkilendirilmesi gereken bir ontolojik ortam tarafından güdülmektedir. Yeni medyanın yeni söylem biçimlerini (bkz. Lister 2003’ün yukarıdaki ifadesi) ve yeni teknolojileri içerdiği dikkate alındığında, yeni medya ortamında bulunan söylemsel-materyal düğümün kanıtını görmek mümkün olmaktadır.

“Gerçek” ile “sanal” arasındaki bu yeni tür söylemsel-materyal düğümün bir sonucu olarak, akademik çalışmaların (kanun koyucu aktör ile birlikte) iletişimsel aktör konusundaki kavramlarını yenilemesi gerekmektedir. Bazı örneklerle dikkat çekmek gerekirse; yasama bir sorunla karşı karşıya: Sürücüsüz bir araç diyelim ki bir yayaya çarptı, burada dava açılacak olan kim, kanunlar hükmünde yargılanacak olan kim? Diyelim ki bir akıllı ev kazara birini eve kilitledi ve fiziksel zarara uğrattı, burada fail kim olacak? Bir akıllı ev aile içi şiddete başvuran biri

tarafından kasten hacklenirse suçlunun kimliğini kati bir şekilde belirlemek mümkün olabilecek mi (bkz. Bowles, 2018)?

Sanal olaylar artık gerçek hareketlerin sadece bir yansıması veya bayağı bir kopyası olmaktan uzak. Sanallıkta yaşanan değişimler gerçeklikte ciddi değişikliklere neden olabilir ve böylece iki dünyanın birbirinden ayrılması teknik açıdan anlamsız olabilir. Bazen gerçekliğin sembolik, söylemsel, sanal ve ortaya çıkarılmış materyalinin “düğümü”ne kelimenin tam anlamıyla dokunulabilir. Apple’ın sunduğu, sahibinin kalp krizini tespit edebilen ve hemen tıbbi destek isteyebilen yepyeni akıllı saat göz önünde bulundurulduğunda, bu düğümün sonuçları abartısız hayati önemi olan ve kaderi belirleyen türden olmaktadır. Algoritmalar, robotlar ve yapay zekâ (AI) sokak görüntümüzün bir parçasına – hayatlarımızın birer parçasına dönüşmektedir.

Buna rağmen, dijital yerliler (farklı dijital kuşak modellerini detaylandırılması burada kasten söz konusu edilmemektedir) gerçek ve sanalın birleştiği bir dünyada yaşarken, çoğu “dijital göçmen” bu “dünyaların” halen birbirinden ayrı olduğunu düşünme eğilimindedirler. Donald’ın (1991) ileri sürdüğü gibi, bizim yavaş gelişen beyin yapımız buna bir açıklama sunmaktadır: İnsan zihni yeni medyanın gelişmesi gibi hızlı toplumsal değişimlerle baş edebilecek güçte değildir. Bu nedenle, yeni medyadaki yenilikler dijital yeterlilikler bağlamında eğitim sisteminin yanı sıra insan zihnine meydan okumaktadır.

Yeni Medya: Beşikten Mezara

Sanal ve gerçek dünyanın birleşmesi olgusunu ana hatlarıyla açıkladıktan sonra, yeni medya ve sosyal iletişim tarihinde yeni bir söylemsel-materyal düğümün çözüldüğüne vurgu yaptık. Bu çalışmanın ikinci kısmında, bu yeni düğümün insan hayatının doğum ve ölüm olmak üzere iki önemli aşamasını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak, bazı etik soruları gündeme getirmek ve yeni bir mahremiyet yaklaşımına doğru sonuca ulaşmak amaçlanmaktadır.

Steinberg (2015, s. 842), çocuklarının yaşamlarıyla ilgili detayları çevrimiçi ortamlarda ebeveynlerin paylaşma biçimlerini ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavram olan ebeveyn-paylaşımı (sharenting) konusunu yasal bir çerçevede ele alarak, bu konunun “çocuk yetiştirme söyleminin ve çocuk ve ebeveyn hakları arasındaki çatışmanın çözümlenmesinin merkezinde yer alması gerektiğini” ileri sürmektedir. Bu esnada, “ortalama olarak, çocuk beş yaşına gelene kadar ebeveyni sosyal medyada çocuğun 1498 fotoğrafını paylaşmış olacak. Anneler ve babalar internette her yıl yaklaşık 300 fotoğraf paylaşıyor” (Haworth, 2016).

Dijital ayak izlerinin gitgide artan miktarı konusunda, bu olguyu yargılamaksızın, bir fikir birliğinin olduğu görülmektedir. Çocukların çok çeşitli kişisel verileri – portreleri, doğum verileri, ev adresi, sağlık durumuna dair ek bilgiler, vs. – yeni medya ortamlarında kasten (örn. ebeveynlerinin veya akrabalarının yüklemeleri ve paylaşımları yoluyla) veya istemeden (örn. akıllı telefondan bulut depolama sistemine otomatik içerik senkronizasyonu nedeniyle) yer almaktadır. Normatif yaklaşım “ebeveynlerin aşırı paylaşım yapmalarının (oversharenting)” yarattığı zararlar ve yasal sorunların altını çizmekte ve bunun yanı sıra, “sadece çocuklar için olmamakla birlikte internet okuryazarlığına özel bir dikkat verilmesi gerektiğine.... Ebeveynlerin de sorumluluğu paylaşmasının gerektiğine” (Hall, 2018, s. 141) vurgu yapmaktadır.

İkinci anlayış; yerinde bir kıyaset ve bilişsel bilgi ile ele alınması gereken özel bir mecra olarak yeni medyaya dair geleneksel türde bir düşünceyi ortaya çıkarmaktadır. İkinci husus, tam bir açık fikirlilikle ve bilişsel bilgiyle yaklaşılması gereken özel bir platform olan yeni medya hakkında geleneksel bir düşünce tarzını ortaya koymaktadır. Zihinsel bir deney babında, şimdi çocuklarının çevrimiçi gizliliğini korumak için çabalayan yeni medya okuryazarı bir ebeveyn hayal edelim. Buradan hareketle, ebeveyn çocuklarına dair herhangi bir şeyi sosyal medya sitelerinde asla paylaşmamaktadır ve hatta ara sıra çocuklarının dijital fotoğraflarını çekse bile, cihazının bulut sunucusuyla senkronize olmasına asla izin vermemektedir. Bu fotoğrafların telefonu dışına kesinlikle çıkmayacağına emin olabilir mi? Bu fotoğrafların sadece cihazın rastgele erişilebilir belleğinde kalacağı temin edilebilir mi? Cihaz internete bağlanırsa, bu herhangi bir fark edilebilir bildirim olmadan gerçekleşebilmektedir. Ebeveyn internete dair boşuna iyi düzeyde bilgi sahibidir ve risklerden haberdar olsa da bu risklerden kaçınmak neredeyse imkânsızdır. Görsel-işitsel kayıt fonksiyonu bulunun kişisel cihazlar yatak odamızdan tuvalete kadar tüm mahrem alanlarımızı istila etmektedir (Fehér, 2016, s. 118).

Bu nedenle çevrimiçi gizlilik söz konusu olduğunda en önemli soru ne çevrimiçi ortamlarda kişisel verinin kötüye kullanımı karşısında kendini koruma olasılığıdır ne de çocukların gizlilik hakkını koruma olasılığıdır; en önemli soru bu çabanın kavranmasıdır. Sensörlerin ve uygulamaların inanılmaz miktarlarda veri ürettiği birbirine bağlı dünyada dijitalleşmeden ayrılıp “tek dünya”ımızdan dışarda tutulmak pratikte imkânsız görünmektedir. “Bir bebeğin yaşamının ilk gününde yaratılan enformasyon miktarı, Kongre Kütüphanesi’ndeki enformasyonun 70 katıdır” (Smolan, 2012). İster bir bebeğin doğumu canlı yayınlansın (bkz. Stromme, 2016), ister doğum belgesi kamu yönetiminin çevrimiçi veri tabanına kaydedilsin, dijital izler (yaratılan veriler) anında çevrimiçi ortamlarda ortaya çıkmaktadır; hatta bazen

çocuğun doğumundan çok daha önce. İster kaçınılmaz bir sistem özelliği olsun, ister bilgi işlem geliştirmenin bir işareti olsun, isterse de bir gizlilik özelliği olsun, bir konu kesinlikle nettir: Kişisel verilerin çoğunun bireysel bir hayat yaşadığı ve –ne üretici tarafından ne de diğer kullanıcılar tarafından – mükemmellikle ve tam anlamıyla hiçbir şekilde izinin sürülemeyeceği gerçeğine dijitalleştirilmiş toplumların alışması gerekmektedir.

Kişisel verilerimiz gözetilip denetlense bile, derin sahte algoritmalar sisteme başka bir risk getirmektedir. Derin sahtelik, örneğin görsel materyallerin orijinalindeki yüzlerin yerini değiştirerek yeni görsel ürünler sentezlemek amacıyla kullanılan bir dizi tekniktir (Floridi, 2018). Thies vd.’nin (2016) çalışmalarında belirttikleri gibi, RGB video kayıtlarındaki kişiliklerin yerleri değiştirilebilmekte, sahtesi üretilebilmekte ve hatta bu kişiliklerin sözleri ve yüz ifadeleri bile tıpkı önceki video örneklerinde olduğu gibi uygun bir girdi grubu temelinde gerçekleştirilen dijital işleme aracılığıyla istenildiği gibi yeniden düzenlenebilmektedir.

Dijital mirasın saklanması, yönetilmesi ve genel politikalarıyla birlikte insan ömrünün dijital tarafının bitiş noktası yeni medyadaki gizlilik konusuna önemli düzeyde meydan okumaktadır. Sosyal medyanın çoğalmasının ardından kullanıcıların dijital izleri sayıca katlanmakta ve oldukça fazla sayıda ve son derece görünür olmayan biçimlerde depolanmaktadır (Duportail, 2017). Ama peki kullanıcı hayatını kaybedip artık dijital iz yaratamadığında ne olmaktadır? Önemli oranda sosyal medya kullanıcısı hayatını kaybedene kadar dijital mirasın yönetilmesi herhangi bir ciddi soruna yol açmamakta ve bu yüzden hatta çoğu akraba miras yönetimi konusunda sınırlamalarla karşılaşmaktaydı. Facebook’ta önceden var olan anıt sayfalarının özelliğinin vefat eden kişinin dijital mirasını yok etmesi için bir miras aracısının atanabileceği hizmete dönüştürüldüğü 2015 yılında Facebook bu konuya odaklanmaya başlamaktaydı (Brubaker ve Callison-Burch, 2016). Diğer büyük sosyal medya siteleri az çok benzer ilkeleri uygulamaktadır ve böylece ölüm kendine gerçek-sanal dünyada yavaşça bir yer edinirken, bu tür uygulamalar iki dünyanın birleşimini ve insan ile dijitalin söylemsel-materyal düğümünü güçlendirmektedir.

Gizlilikten Doğrulamaya

Bu çalışmanın vurguladığı gibi, önceden “sanal” olarak adlandırılan dünya “gerçek” olan dünya ile birleştirilmekte ve böylece “yeni medya” sosyal hayat açısından yeni deneyimler ve güçlüklerle zenginleştirilmektedir.

Sanallıkta yaşanan değişimler gerçek sorunlara yol açmakta ve bazen bu sorunlar tehlike yaratabilmektedirler. Fineberg ve meslektaşları (2018), “aşırı derecede video oyunları oynamak, porno izlemek, alışveriş yapmak, kumar oynamak veya canlı yayınlar yapmak ve sosyal ağları kullanmak (Ioannidis vd., 2018) gibi düzensiz çevrimiçi davranışlar, verimlilik kaybı (veya azalmış bilimsel başarılar) ve ruh hâlini de içermek üzere zihinsel hastalık kalıntıları gibi belirgin fonksiyonel bozukluklarla ilişkilendirilmektedir” demektedir.

Diğer sorunlar ise etik kaygılardan doğmaktadır: İnsan hayatı şu anda kaçınılmaz biçimde dijital izler eşliğinde ilerlemektedir. Bunlar üretim, koleksiyon, detaylandırma ve kullanım açısından bireysel kullanıcıdan çoğunlukla bağımsız olmaktadır. Sonuç olarak da, yeni medya çağındaki gizlilik kaygıları artık var olmayan sorunlardır, çünkü renkli dijitalleştirilmiş ortamlarda toplam kullanıcı gözetimine ilişkin hiçbir fırsat sunulmamaktadır. Her dijital izin sahtesi üretilebildiğinden, çevrimiçi etiğin odak noktası insanın güveni, rızası ve doğrulaması gibi konuların artmakta olan önemine kaymaktadır: Orijinallik kanıtı, sahte haberlerin belirlenmesi ve kişisel veri kullanımının doğrulanması bireysel kullanıcının ve aynı zamanda kullanıcı topluluğunun sorumluluğundadır. Bu anlamda algoritmasıyla, robotlarıyla ve yapay zekasıyla birlikte yeni medya; topluluğa dair düşüncelerini yeniden şekillendirmeleri için beşer kullanıcılarına yeni bir fırsat sunmaktadır.

ORCID ID

HEDİYE AYDOĞAN

<https://orcid.org/0000-0001-9696-8742>

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

Bowles, N. (2018). *Thermostats, Locks and Lights: Digital Tools of Domestic Abuse*. Çevrimiçi: <https://www.nytimes.com/2018/06/23/technology/smart-home-devices-domestic-abuse.html> (Son erişim tarihi: 10.26.2018)

- Brubaker, J.R. & Callison-Burch, V. (2016). *Legacy Contact: Designing and Implementing Post-mortem Stewardship at Facebook*. CHI Conference on Human Factors in Computing Systems. San Jose, California.
- Carpentier, N. (2017). *The Discursive-Material Knot: Cyprus in Conflict and Community Media Participation*. Peter Lang.
- Donald, M. (1991). *The Origin of the Modern Mind. Three Stages in the Evolution of Culture and Cognition*. Harvard University Press.
- Duportail, J. (2017). *I asked Tinder for my data. It sent me 800 pages of my deepest, darkest secrets*. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/sep/26/tinder-personal-data-dating-app-messages-hacked-sold> (Son erişim tarihi: 10.26.2018).
- Fehér, K. (2016). *Digitalizáció és új media. Trendek, stratégiák, illusztrációk*. [Digitalization and New Media. Trends, Strategies, Illustrations.]. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Fineberg, N. ve ark. (2018). Manifesto for a European research network into Problematic Usage of the Internet. *European Neuropsychopharmacology*, in press.
- Floridi, L. (2018). Artificial Intelligence, Deepfakes and a Future of Ectypes. *Philosophy & Technology*, 3(31), 317-321.
- Hall, H.K. (2018). Oversharenting: Is It Really Your Story to Tell *the John Marshall Journal of Information Technology & Privacy Law*, 3(33), 121-142.
- Haworth, R. (2016). *What are the effects of a childhood documented online?* URL: <https://www.nominet.uk/effects-childhood-documented-online/> (Son erişim tarihi: 10.26.2018)
- Ioannidis, K. ve ark. (2018). Problematic internet use as an age-related multifaceted problem: Evidence from a two-site survey. *Addictive Behaviors*, (81), 157-166.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I. & Kelly, K. (2003). *New Media. A Critical Introduction*. New York, NY: Routledge.
- Pariser, E. (2012). *The Filter Bubble*. New York, NY: Penguin and Random House.
- Rheingold, H. (2000). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Londra: MIT Press.
- Sarma, A. C. & Girão, J. (2009). Identities in the Future Internet of Things. *Wireless Personal Communications*, 49(3), 353-363.
- Smolan, R. (2012). *The Human Face of Big Data*. URL: <https://techonomy.com/conf/12-tucson/data-science-2/the-human-face-of-big-data/> (Son erişim tarihi: 10.26.2018)
- Steinberg, S.B. (2015). Sharenting: children's privacy in the age of social media. *Emory Law Journal*, (66), 839-884.

- Stromme, L. (2016). *Mother become first in Britain to live stream childbirth and looks fabulous doing it*. URL: <https://www.express.co.uk/life-style/life/711095/Mother-first-Britain-live-stream-childbirth-looks-fabulous> (Son erişim tarihi: 10.26.2018)
- Tamburrini, G. (2015). *Robot Ethics: A View from the Philosophy of Science*. URL: https://www.researchgate.net/profile/Guglielmo_Tamburrini/publication/228959347_Robot_ethics_a_view_from_the_philosophy_of_science/links/554bdf680cf21ed2135b7b01/Robot-ethics-a-view-from-the-philosophy-of-science.pdf (son erişim tarihi: 10.26.2018)
- Thies, J., Zollhöfer, M., Stamminger, M., Theobalt, C. & Niessner, M. (2016). *Face2Face: Real-time Face Capture and Reenactment of RGB Videos*. URL: <http://niessnerlab.org/papers/2016/1facetoface/thies2016face.pdf> (Son erişim tarihi: 10.26.2018)
- Veruggio, G. ve Operto, F. (2008). *Roboethics: Social and Ethical Implications of Robotics*. İçinde: Siciliano, B. ve Khatib, O. (eds.): Springer Handbook of Robotics (s. 1499-1524). ABD: Springer.

Sonnotlar

ⁱ Bu yazı, New Approaches in Media and Communication (2019) adlı kitapta yer alan Dr. Tamás BOKOR'un "From Digital Cradle to Virtual Grave Ethical Challenges in the Real-Virtual World" (s. 13-18) başlıklı makalesinden yazarın izni alınarak çevrilmiştir.